

DIMENSIES VAN VREEMDHEID IN DIE EVANGELIEVERKONDIGING AAN AFRIKA

J. du Preez

Allerlei dimensies van vreemdheid kan in die aanvanklike verkondiging van die evangelie aan Afrika aangedui word, maar 'n mens moet beseft dat hierdie gevarieerde vreemdheid hom in mindere of meerdere mate tot op hierdie dag kan voordoën, veral in gevalle waar daar tot vandag toe van suiwer missionêre situasies in die verkondiging sprake is. Minstens ses aspekte of dimensies van vreemdheid kan onderskei word.

1. Daar is eerstens die vreemdheid van die Swartman se tradisionele kultuur en religie vir die Westerse boodskapper. Die Swartman se tradisionele religie is naamlik ingebed in 'n lewens- en wêreldbeskouing wat as 'n onverdeelbare organiese geheel funksioneer: elke onderdeel is met die sentrum verbind en ontvang sy krag vanuit dié sentrum.¹⁾ Die tradisionele Afrika-religie het 'n eie dieptestruktuur waarop die Christelike boodskap moet inspeel as dit werklik gehoor wil word. So 'n dieptestruktuur vorm gevolglik die klankbord vir die verkondiging. En wat is hierdie primêre religieuse klankbord in tradisionele Afrika? Dit is onder meer ongetwyfeld die wêreld van gemeenskap tussen lewendes en afgestorwenes en die soeke na beskerming teen bose magte.²⁾ Wat eersgenoemde betref, is die individu 'n skakel in die ketting van geslagte van ontslapenes en nog ongeborenes, sodat John V. Taylor vra: "Can one who knows that he and his grandfather and his grandsons are one person, one blood, one spirit, come into Christ without them? Can such a scattered self be made over to Christ in a single act of decision?"³⁾

Die tradisionele Swartman se lewens- en wêreldbeskouing is deur en deur religieus, met die mens so sekuur in die sentrum, dat J.S. Mbiti dit omskryf as 'n "anthropocentric ontology a complete unity or solidarity which nothing can break up or destroy".⁴⁾ Die tradisionele mensbeskouing van die Swartman word beheer deur drie kerngedagtes: lewe, krag en harmonieuse skakeling of "vital participation".⁵⁾ In dié verband speel die stam, waarbinne die individu sy plek vind, so 'n allesoorheersende rol dat 'n mens Mbiti se tipering nog nader kan kwalifiseer as 'n tribalisties-antroposentriese kosmologie.

Hierdie dieptestruktuur is aanvanklik veelal ðf misverstaan ðf misken. Hierop is Mbiti se kommentaar: "This, among other things, has resulted in the tragedy of establishing since the missionary expansion of the nineteenth century only a very superficial type of Christianity on African soil".⁶⁾ H.L. Pretorius spreek in dié verband van 'n "kosmologiese onderskatting" by die Westerse verkondiger van die evangelie, selfs ook waar daar soms wel begrip vir die tradisionele kosmologie was.⁷⁾ Dit het dan gelei tot gebrek aan kommunikasie wat veral op vyf terreine na vore gekom het: dié van verwantskap, voorouer kultus, magie, siekte en moraliteit.⁸⁾

2. Daar is tweedens die vreemdheid van die Westerse boodskapper se kultuur vir die tradisionele Swartman.

E. Nida wys in sy werk Religion across Cultures⁹⁾ daarop dat in enige proses van oordrag, met name oor kultuurgrense heen, die ontvangs daarvan deur drie stadia gaan:

"selecting"	- die ontvanger hoor en selekteer alleen wat vir hom begryplik is;
"skewing"	- selfs wat geselekteer is, word met oorname gewysig;
"restructuring"	- aspekte van die nuwe word met aspekte van die oue tot 'n sintese verwerk.

Hieruit volg die belangrikheid vir die Westerse verkondiger om so ver moontlik die Christelike boodskap uit sy Westerse kled te haal, ten einde die gevaar van sinkretisme by die ontvanger te verminder. (Met sinkretisme word bedoel: die opneem van Christelike elemente in die tradisionele religie sonder dat die Christelike boodskap self die persoon aangespreek het).

baie Westerse sendelinge was aanvanklik glad nie genoegsaam van hierdie probleem bewus nie. Trouens, die Westerse kultuurmeerderwaardigheidsgevoel by sommige het meegebring dat die verkondiging van die evangelie met 'n soort kultuur-propaganda vermeng geraak het. Daar is byvoorbeeld van bekeerlinge verwag om hulle "heidense" klere met Westerse klere te vervang as teken van hulle lewensvernuwing. Tydens sy bediening in Transkei moes skrywer hiervan meer as eens dié droewe en verwarde woorde uit die mond van voornemende bekeerlinge

verneem: "Ek kan my nie bekeer nie, want ek het nie genoeg geld om vir my nuwe klere te gaan koop nie." En dit sonder dat die prediker 'n woord oor ander klere gery het! Maar van die vroegste jare van Westerse evangelieverkondiging aan Afrika is op verskillende plekke oor baie jare heen die indruk gewek dat bekering en die aantrek van Westerse klere onafskeidbaar met mekaar verbonde is. In wyere sin is die indruk geskep dat evangelie en Westerse beskawing ongeveer sinonieme is. Die skrywer het by geleentheid moeite gehad om 'n geleerde Swartman daarvan te oortuig dat geletterdheid en Christenskap nie dieselfde is nie. Hy kon eenvoudig nie verstaan dat daar werklik 'n verskil kan wees nie.

So het Westerse verkondiging soms 'n dimensie van vreemdheid (naamlik 'n stuk Westerse kultuur) in die boodskap ingedra wat met die weselike boodskap weinig of niks te doen het nie, maar in werklikheid 'n struikelblok geword het op die weg van suiwer verstaan en aanvaarding daarvan. "All these years of work, all these efforts...", het vader Placide Tempels tydens 'n onderhoud gesug: "We had re-clothed them in our dress; they had accepted it, but they had not been really touched nor changed".¹⁰⁾ Dit is sonder twyfel te kras gestel, maar dit is ongetwyfeld in sommige gevalle waar, en moet in elk geval te alle tye sover moontlik verhoed word.

3. 'n Derde soort vreemdheid hang saam met die inhoud van die Christelike boodskap self. Dié boodskap is inderdaad 'n blye tyding. Dis heilsboodskap. Maar die heil sentreer in 'n kruis. Die heilsboodskap is kruisboodskap, sodat die "natuurlike" mens dit nie sonder meer kan vat nie; ook nie die "ou mens" in die Christengelowe nie. In dié sin kan daar van 'n vreemdheid gespreek word wat saamhang met die evangelie-inhoud: dit is vir die mens, maar nie volgens die mens nie. Daarom kan in laaste instansie God alleen vir die mens hierdie Blye Boodskap laat aanvaar met sy hele hart. "Wir müssen", sê Hans Schärer, "ausgehen von dem Herrn, der selbst ausgegangen ist, das Verlorene zu suchen und zu retten ... Im dreieinigen Gott liegt die Möglichkeit. Er allein ist die Möglichkeit".¹¹⁾
4. In die vierde plek is daar die vreemdheid wat verband hou met 'n verkeerde klem in die oordra van die evangelie aan Afrika.

Om dit te verduidelik, moet eers gelet word op die feit dat die kruis-evangelie sy eie unieke dieptestruktuur het. Van die fundamentele aspekte van hierdie struktuur is onder meer: die mens is 'n gevalle sondaar; sonde is wesenlik opstand teen God, nie maar net 'n anti-sosiale daad nie; God is 'n Verbondsgod wat van sy kant af die inisiatief neem tot die mens se verlossing en bevryding: Hy verlos uit genade en nie op 'n kontrakbasis nie; in hierdie verlossing het die Seun van God oor alle bose magte getriomfeer en bring Hy nou sy verlore onder sy beskermende heerskappy in sy koninkryk; hieruit volg weer die verlore volk se dankbare toewyding aan God deur liefdesdiens aan ander mense.¹²⁾

'n Besondere deel van die dieptestruktuur van die evangelie is ook die feit dat verlossing 'n heilshistoriese proses inhou wat 'n totaal ander siening van die tyd veronderstel as dié van tradisionele Afrika. Vir laasgenoemde is tyd volgens Mbiti twee-dimensioneel: daar is 'n lang verlede, 'n hede en prakties geen toekoms nie.¹³⁾ Die klem val op die verlede, maar dan so, dat die verlede (ja, juis die mitiese oertyd) deur allerlei herhalingsrites in die hede geaktualiseer word. "Pre-done, re-done" (Jane Harrison). Die Blye Boodskap daarenteen, soos in Ou en Nuwe Testament vervat, ontvou homself in 'n heilsgeskiedenis met 'n voorwaartse dieptegang, wat uitloop op die koms van Christus, die Seun van God wat ook mens geword het (Kersfees), sy lydensgang tot in die dood van die kruis (Goeie Vrydag), sy opstanding (Paasfees), sy hemelvaart (Hemelvaart), sy koms in die Gees (Pinkster), en sy wederkoms aan die einde. So het God die sirkelgang van die ewige herhaling in die hede deurbreek en aan die geskiedenis oorsprong en doel gegee. Daar is sin en vooruitgang in sy handelinge met die mens; 'n onwankelbare koninkryk is in sig.¹⁴⁾

Dit, saam met die ander elemente reeds hierbo genoem, vorm 'n essensiële deel van die dieptestruktuur wat oorgedra moet word. Maar, het Eugene Nida by geleentheid gesê: "Unfortunately some of these unique elements are not the things we really talk about. We rather teach people that Christianity involves a whole set of taboos: You musn't drink; you musn't smoke; you musn't have more than one wife ... And so people often have a strange idea of what this thing Christianity really is all about. We too easily get stuck in the surface structures."¹⁵⁾ En so gebeur dit dan, sê hy, dat "the good news about salvation becomes the bad news about monogamy".¹⁶⁾ 'n Verkondiger moet dus waak teen die oordra van 'n blote oppervlakte-struktuur wat die hoorder die indruk gee dat die Christelike boodskap wesenlik bestaan uit die verbod op dinge wat vir die hoorder binne sy eie tradisionele wêreld gebruiklik en sinvol is. Eers as hy die dieptestruktuur begin snap, kan dit verwag word dat hy sal verstaan waarom dit werklik in die oppervlaktestruktuur gaan.

5. h Vyfte aspek van vreemdheid in die verkondiging van die evangelie is dié van Westerse denominasionalisme. Meer as eens in die geskiedenis van die evangelieverkondiging aan Afrika het verskillende kerke binne dieselfde sendingveld gearbei in h gees van wedywing met mekaar, selfs van verdagmaking teenoor mekaar. Dat dit groot verwarring in die gemoed van baie nie-Christene gebring het, kan nie ontken word nie, en strek die kerk van Christus nie tot eer nie. Gedurende sy dienstryd in Transkei is skrywer hiervan meer as eenmaal tydens sendingwerk onder nie-Christen-AmaXhosa gekonfronteer met die vraag: "Maar hoe moet ek weet watter kerk die waarheid praat?"

Hier is h vreemdheid in die spel wat nie eie aan die evangelie van Jesus Christus genoem mag word nie. "The result is", sê J.S. Mbiti tereg, "that Africa does not have a single image of Christianity but several. Different Church structures and traditions have been imported from overseas, and African Christians have inherited them without even understanding their meaning or background".¹⁷⁾ Natuurlik mag dit nooit gaan om eenheid ten koste van die waarheid nie; wel om die eenheid in die waarheid.

6. h Sesde en laaste aspek van vreemdheid is die opvallende teenstrydigheid wat dikwels tussen die leer en die lewe van diegene bestaan wat as Christene by nie-Christene bekend staan: Blanke setlaars en blanke personeel in verskillende hoedanighede, en (in h later stadium) Swart Christene wat weens verkeerde optrede vir volks- en stamgenote h struikelblok is, deurdat hulle lewe nie h weerspieëling is van die evangelie wat hulle volgens eie getuienis aanvaar het nie. So word die duidelike oordra van die evangelie geblokkeer, die vreemdheid verdiep. Aan die ander kant is dit juis die transparante lewens van Christenmense wat deur Gods genade as illustrasies van die verlossingsboodskap dien en hulle help om die dieptestruktuur van dié boodskap te begin "vat". Met h groot mate van reg skryf Nida hieromtrent: "The ultimate need is, therefore, not so much for refined techniques, though these have their place, but for transformed men and women, who may be used as the catalysts of change in religion, as prophets in a day when God seems to have ceased to speak, as servants in a time when most people want to be lords, and as guides in a world where men have been blinded by their own success. Only in this way can people ... develop an awareness of the deep structures of their faith".¹⁸⁾ Dit geld

vir die aanvangsverkondiging van die evangelie op die sendingvelde van Afrika. Dit geld ook deurentyd daarná.

Die verkondiging van die evangelie aan Afrika sit vol vreemde dimensies. Dit stem tot droefheid. Daar is egter 'n vreugdekant: dat God in sy genade dwarsdeur die vreemdheid heen die wonders van waaragtige bekering oor Afrika uitgestrooi het. Prof E.B. Indowu vat die posisie goed saam as hy sê: "It has become increasingly clear ... that the Church has been speaking in Africa and to Africans in strange or partially understood tongues. We must be thankful to God that in spite of man's weaknesses and shortsightedness the miracles of grace has been taking place all over Africa".¹⁹⁾

NOTAS

1. Vgl. D.J. Bosch, "Die probleem van die 'aanknoping'", Op die Horison 22/2 (Junie 1960), 21; J.S. Mbiti, African religions and philosophy, London 1970, 15-16.
2. Vgl. D.J. Bosch, Hermeneuse in 'n sendingsituasie, in Hermeneutica (red. W.D. Jonker e.a.), Pretoria 1970, 230-232.
3. John V. Taylor, The primal vision, London 1963, 127.
4. A.w., 16.
5. Vgl. H.L. Pretorius, Swartman, seksualiteit en sending, Pretoria 1977, 8-14; A.M. Pienaar, "Die prediking onder die heidene in ons huidige sendingsituasie", ongepubliseerde referaat in Referate Trans- en Ciskei, vol. 1, Umtata 1972, 103-107.
6. Mbiti, a.w., 15; vgl. P. Tempels, Bantu philosophy, Paris 1959, 20-22.
7. A.w., 20.
8. A.w., 12 e.v.
9. New York 1968, 74-77.
10. R.T. Anstey, "Christianity and Bantu philosophy", International Review of Missions 52 (July 1963), 322.
11. Die Missionarische Verkündigung auf dem Missionsfeld, Basel 1946.
12. Vgl. E. Nida, New religions for old. A study of culture change in religion, in D.J. Bosch (Ed): Church and culture change in Africa (Lux Mundi 3), Pretoria 1971, 31, 34-35, 97; H. du Plessis, Gaan dan heen ... (n Keur uit die geskifte van wyle prof. H. du Plessis), Potchefstroom 1976, 262-264.
13. Mbiti, a.w., 16-17.

14. Vgl. Bosch, *Hermeneuse ...*, 233; H. du Plessis, h Banier van die volke, Potchefstroom 1963, 194-197.
15. Nida, a.w., 97.
16. Nida by D.J. Bosch: Onafhanklike kerklike bewegings in Afrika (Sending- en Godsdienwetenskap, BD III Gids 2), Unisa, Pretoria 1973, 94.
17. Mbiti, a.w., 232.
18. Nida, *New religions ...*, 42; vgl. ook sy Message and mission, 217-218.
19. In: K.A. Dickson & P. Ellingworth, Biblical revelation and African beliefs, London 1969, 9.